

Nu afdøde læremester, karetmager Helge Jakobsen og lærling Ole Jespersen i det gamle værksted på Hjerl Hede.

I læretiden har Ole Jespersen blandt andet lavet to meget store hjul til Brønderslevs gamle hestetrukne brandstige. Hjulenes diameter er 215 cm. Her sætter karetmagerlærlingen fælg på et af hjulene.

Karetmager uddannelse ud af årtiers glemsel

For første gang i 58 år udklækkes i oktober en karetmager inden for hestevogne. En tidligere møbelmaskinsnedker har indgået en lærekontrakt med Hjerl Hedes Frilandsmuseum og aflægger svendep prøve i oktober

Af Knud Fryland

Den 40-årige møbelmaskinsnedker Ole Jespersen,

Ålborg, tog i 2004 et usædvanligt skridt. Han sprang fra et fast job for at give sig i kast med en så godt som ud-

doende uddannelse inden for træfaget herhjemme. Det betyder, at han i oktober - når han har bestået svendepøven

- bliver den første uddannede karetmager inden for hestevogne i Danmark i 58 år.

Ole Jespersen er således med til at holde det gamle fag lidt i live, for der er mindre end en håndfuld aktive karetmagere tilbage, som kerer sig fagligt om de gamle hestevogne, og de få aktive til-

bageværende er højt oppe i årene, så når de falder bort, risikerer faget at uddø.

Ole Jespersen fortæller til Mester Tidende, at han især skal bruge sin uddannelse til at renovere de gamle hestevogne på Hjerl Hedes Frilandsmuseum, for her er der brug for viden og kunnen inden for karetmagerfaget til renovering af de gamle klenodier, der er med til levedegørelsen af Danmarks

fortid på Hjerl Hede. Desuden er hestevognskørsel blevet en populær turistattraktion i mange byer, hvilket også skaber behov for faglig kunnen til at udbedre skader.

Lærekontrakt med frilandsmuseet

Ole Jespersen fik nys om, at Hjerl Hede ville oprette en lærlingeplads i karetmagerfaget, og i 2004 indgik han så en lærekontrakt med frilandsmuseet.

En traditionel karetmageruddannelse tager fire år, men Ole Jespersen kan nøjes med to og et halvt år, fordi han har fået merit fra møbelmaskinsnedker uddannelsen.

Projektet er strikket sammen af museet i samarbejde med den gamle karetmagermesterforening, som for mange år siden blev slået sammen med autoopretterne, - den gang da bilerne slog hestevognene af banen. Med i projektet er således Sammenslutningen af Karosseribyggere og Autooprettere i Danmark, SKAD. Økonomien er kommet på plads takket være Simon Spies Fonden, Concordia Fonden og Den Europæiske Socialfond.

To nu afdøde karetmagere, John Nielsen, Roskilde, og Helge Bruus Jakobsen, Østbirk, nåede sammen med deres væsentlige bidrag til uddannelsen, inden de døde.

Begge har gennem en årrække været aktive i Hjerl Hedes karetmagerværksted i forbindelse med de årlige levedegørelser. Museet, som arbejder for at bevare de truede håndværk, har foruden karetmagerværkstedet et fungerende savværk, bødkerværksted og træskomagerværksted og på magasin findes et drejerværksted.

Hjulumager - karetmager

En karetmager var en håndværker, der fremstillede vogne og hjul til kareter. Karetmagerne blev ofte kaldt hjulumænd. Hjulumager og karetmager er måske et af de ældste fag bortset fra stenhugger og prostitution. Som fag betragtet, må det være ældre end smedefaget, da man allerede inden bronzealderen, havde hjulet. De sidste karetmagere, der blev udlært, var autokaretmagere, der virkede, mens der endnu var træ i bilernes karosseri.

Hjul- og karetmageren fremstillede hestetrukne køretøjer. Hvert sogn havde sin hjulumager (nogle sogne flere), mens byerne blev hjemsted for karetmagerne, hvor det dog kun var de færreste, der fremstillede egentlige kareter.

I det gamle landbosamfund havde bønderne mest brug for stive arbejdsvogne, og de blev fremstillet af hjulumageren. Hjulumagerfaget kendes tilbage fra middelalderen, og hjulumageren var på landet en anset mand. Efterhånden som der på landet blev brug for finere vogne til persontransport, begyndte også hjulumageren at fremstille karetmagerarbejde. Karetmagerfaget kendes først fra midten af 1700-tallet.

Museumsinspektør på Hjerl Hede Frilandsmuseum,

Gitte Behr om karetmagerfagets skæbne:

- I tusinder af år har hjulet eksisteret. Kun i godt 100 år har man kendt til bilen, men det blev bilen, der vandt. Den udkonkurrerede hestevognen og dermed karetmagerens arbejde.

Den formelle karetmageruddannelse hørte op, og det er nu næsten 60 år siden, den sidste karetmager har aflagt svendepøve i form af et vognhjul, fortøj eller andre dele af hestevogne. Enkelte karetmagere fastholdt det gamle fag og restaurerede hestevogne og veteranbiler, men nu er der kun få karetmagere tilbage i landet. Derfor gik Hjerl Hedes Frilandsmuseum i 2004 gang med at uddanne en ny karetmager.

Når vi har påtaget os denne forpligtelse, skyldes det, at museet har en mangeårig tradition for at vise forskellige gamle håndværksfag og formidle fagene til museets mange besøgende, og når karetmagerfaget ikke har uddannet nye udøvere i næsten 60 år, må man se i øjnene, at fagets mange, stolte traditioner var i fare for at uddø med den sidste udøver.

Lidt historik

Efter første verdenskrig var der cirka 650.000 heste i Danmark, men i løbet af blot ti år var der kun 40.000 tilbage. Hestevognene fik en kort opblomstring under anden verdenskrig, og der blev helt op til 1950 bygget hestetrukne arbejdsvogne til landbruget, og i byerne foregik en stor del af varetransporten stadig med hest, men som kommercielt transportmiddel var hestevognens dage talte og dermed også karetmagerens arbejde.

Særudstilling

Hjerl Hedes viser frem til 1. marts 2007 en særudstilling om karetmagerfaget, "Karetmager i Fortid og Nutid" - en spændende udstilling med flere unikke vogne bl.a. en utrolig flot rekonstruktion af en oldtidsvogn fra ca. 50 år f. Kr., en 4-sædet gallakaret fra Den kongelige Stald-État og Dronning Alexandrines gamle jumble fra 1908. Udstillingen fortæller dels karetmagerfagets faglige historie fra middelalderens hjulumagere over byernes karetmagere til bilernes karosseribyggere og dels udviklingen af karetmagerens arbejde fra oldtidsvognen over landbrugets stivvogn til de store flotte kareter og de første biler med træchassiser.

Skurvogne og pavilloner
mandskabsvogne - kontorer
udleje - salg

AGJ
Pavilloner og skurvogne
SORØ
57 83 44 00
HAMMEL
86 96 54 00

Ring og få et godt tilbud

www.agj.dk

Per's Diamantboring ApS

- borer og skærer i beton

Afd.: REGSTRUP · KALLUNDBORG · KØBENHAVN · NÆSTVED · SLAGELSE
Tlf. 70 27 33 30 · Fax 70 27 34 32 · www.psd.dk

I sidste sekund

Ole Jespersen:

- At de to gamle karetmagermestre i dag er døde, viser med al tydelighed, at det er i sidste sekund, at lærlinge-projektet gennemføres, fordi det - bortset fra de karetmagere der er udklækket til at lave trækarrosserier til biler - er 58 år siden den sidste karetmager inden for hestevogne blev uddannet herhjemme. De andre lærte ikke at lave hjul. Så det er rigtigt, at der efterhånden kun er ganske få gamle og endnu aktive karetmagere tilbage, bortset fra nogle få, som måske virker en smule i landsbyerne rundt om herhjemme eller ved frivilligt arbejde.

Ole Jespersen fortæller, at han i sit uddannelsesforløb har kunnet trække på faglig kunnen hos karatmager Vagn Drengsgaard i Sorring ved Silkeborg. Her har han f.eks. i foråret 2006 lært at dampboje træ, og desuden kommer Ole Jespersen også af og til på et vognmuseum i Sønderjylland, Slesvigske Vognsamling, for at hjælpe med at reparere de udstillede hestevogne og suge til sig hos karetmager Heine Frederiksen fra Vojens, som hjælper de frivillige på museet.

Den tidligere karetmager Heine Frederiksen er sidst i 70'erne og kommer på vognmuseet en gang om ugen og hjælper og vejleder cirka ti frivillige med de gamle vogne.

Som dreng beskæftigede han sig ofte med hestevognskørsel hjemme i Støvring, ligesom han sammen med faderen hjalp med diverse reparationsarbejder.

I 1990 fik han svendebrev som møbelmaskinsnedker på den daværende møbelfabrik Johnsen Møbler i Støvring. Men efter blot et år som svend skiftede han til en anden nordjysk virksomhed, hvor han endte med at varetage jobbet som it-administratør. Han fandt det dog for stressende, og han havde heller ikke den store lyst til at vende tilbage til en maskine, der skulle fodres med træ, så derfor blev det barndomsoplevelserne på hestevogn, der kom til at forme hans videre karriere, og han påbegyndte i 2004 uddannelsen som karetmager på Hjerl Hede, og hans lærlingecontrakt med museet udløber 6. december. Herefter fortsætter han som svend og er med til at sikre fagets overlevelse. For i følge Ole Jespersen har en lang række teknikker i karetmagerfaget aldrig været nedskrevet, hvorfor de risikerer at blive tabt for eftertiden, hvis ikke der uddannes nye i faget, endnu mens nogle af de gamle kan nå at lære fra sig. Og uden karetmagere vil mulighederne for at bygge nye vogne til hobbybrug og især renovering af gamle vogne blive problematisk, og faget vil uddø.

Slesvigske Vognsamling

Slesvigske Vognsamling - åbnet i 2002 - er indrettet i et industrikompleks fra 1930'erne. Her kommer Ole Jespersen lejlighedsvis og giver et nap med. Samlingen

tæller cirka 180 vogne og viser et bredt udsnit af datidens køretøjer, lige fra trækvogne, arbejdsvogne, kaner og brandsprøjter til herskabelige personvogne. Udstillingen

er opbygget i afsnit, hvor både erhvervsvogne og personvogne bliver vist dels i et bymiljø, dels på landet. En del af museet er et arbejdende værksted, hvor man

på udvalgte tidspunkter kan se de gamle håndværk. Museet på Schaumanns Klædefabrik i Haderslev er lukket i november, december, januar og februar.

Slesvigske Vognsamling har i sin flotte samling også en udstilling af alt det gamle værktøj, som karetmageren håndterede i gamle dage.

En jumbe med hest - datidens folkevogn - udstillet på Slesvigske Vognsamling i Sønderjylland.

Hjul som svendestykke

Ole Jespersens svendestykke bliver netop at fremstille et hjul til en hestevogn. Der har gennem tidene været fremstillet mange forskellige hjul, lige fra grove arbejdsvognshjul til lettere hjul typer til mere luksuriøse hestevogne. Ole Jespersen skal lave sådan et såkaldt luksushjul, og han får 48 arbejdstimer til opgaven, der skal udføres på Hjerl Hede i oktober. Efterfølgende skal hans svendestykke vurderes af skuemestrene. Der er således sammensat en svendeprovkommission bestående af to ældre faglærte karetmagere, en faglærer fra en teknisk skole i området og en repræsentant fra SKAD.

Også forfatter

Udover at mestre den håndværkermæssige side af faget har Ole Jespersen også en stor interesse i fagets historie, og han har derfor udarbejdet en væsentlig del af en aktuell særudstilling på Hjerl Hede, ligesom den vordende karetmagersvend har skrevet to bøger om karetmagerens arbejde: Værket "Guldbryllups-karet" om den elegante lukkede karet, som blev lavet i 1892 til Christian IX og Dronning Louises guldbryllup, som en gave fra Københavns håndværkermestre og som følge deraf var et eksempel på det ypperste, danske håndværk kunne præstere på den tid. Bogen blev udgivet i 2004. I år har Ole Jespersen fået udgivet "Jumben og den islandske hest" om det lille to-hjulede hestetrukne køretøj, der kom til Danmark omkring 1900-tallet.

Bidt af en gal hest

Ole Jespersen har siden barndommen været bidt af en gal hest med en vogn bagved.

	MASTER IN TECHNOLOGY	

LOS ANGELES 53

SCAN AGENTUR
Generalagentur for ELKA i Danmark

ELKA PORTAUTOMATIK OG AUTOMATISKE BOMME
Import - Salg - Service - Montage

74 67 00 50
www.scan-agentur.dk

COFRA[®]
BORN TO WORK

www.cofra.it

OPLYSNINGER: tlf. 97 21 19 11